

04 ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ Δυο Αιώνες Νεοελληνικού Λόγου

Σε δύο παλιότερα κείμενα αυτής της σειράς παρουσιάσαμε απόψεις του Κωστή Παλαμά για τη Νεοελληνική Λογοτεχνία, ως τη γενιά του 1880 (στις 4 και 11 Απριλίου 2024). Στο σημερινό άρθρο θα δούμε πώς ο Παλαμάς προσεγγίζει τη Γενιά του Τριάντα, αναφερόμενος στον Γιάννη Ρίτσο και στον Γιώργο Σεφέρη.

★★★

Ο Κωστής Παλαμάς αγκάλιαζε με αγάπη το καινούριο. Απέναντι στη γενιά του τριάντα, που εμφάνισε το έργο της στα τελευταία δέκα χρόνια της ζωής του, έδειξε συμπάθεια. Ιδιαίτερα ασχολήθηκε με δύο βασικούς εκπροσώπους της νέας γενιάς, τον Γιάννη Ρίτσο και τον Γιώργο Σεφέρη. Για μια γενική ενημέρωση για τη σχέση του Παλαμά με τους δύο νεότερους αυτούς ποιητές μας, καταφεύγουμε στο εμπειριστατωμένο βιβλίο της Βενετίας Αποστολίδου «Ο Κωστής Παλαμάς ιστορικός της νεοελληνικής λογοτεχνίας», σελ. 478, εκδ. Θεμέλιο, 1992. Στο Επίμετρο του βιβλίου πληροφορούμαστε ότι ο παλιότερος ποιητής μιλά ενθουσιαστικά για τον Γιάννη Ρίτσο, σε ένα τετράστιχο γράφει «Να παραμερίσουμε για να περάσεις», ενώ παρατηρεί η μελετήτρια: «Πιθανόν να νόμισε ότι βρήκε στον Ρίτσο ένα συνεχιστή του δικού του έργου».

Από άλλες πηγές γνωρίζουμε ότι το 1937 ο Γιάννης Ρίτσος νοσηλεύτηκε στο σανατόριο της Πάρνηθας και τον ίδιο χρόνο, συγκλονισμένος από την αρρώστια της πολυαγαπημένης του αδελφής Λούλας, γράφει την ποιητική σύνθεση «Το τραγούδι της αδελφής μου», ένα από τα ωραιότερα λυρικά της νεοελληνικής ποίησης. Ο Κωστής Παλαμάς, εντυπωσιασμένος από το ποίημα, έγραψε τους στίχους-εγκώμιο για τον Ρίτσο:

Γρήγορο αργοφλοίβισμα της γαλάζιας πλάσης

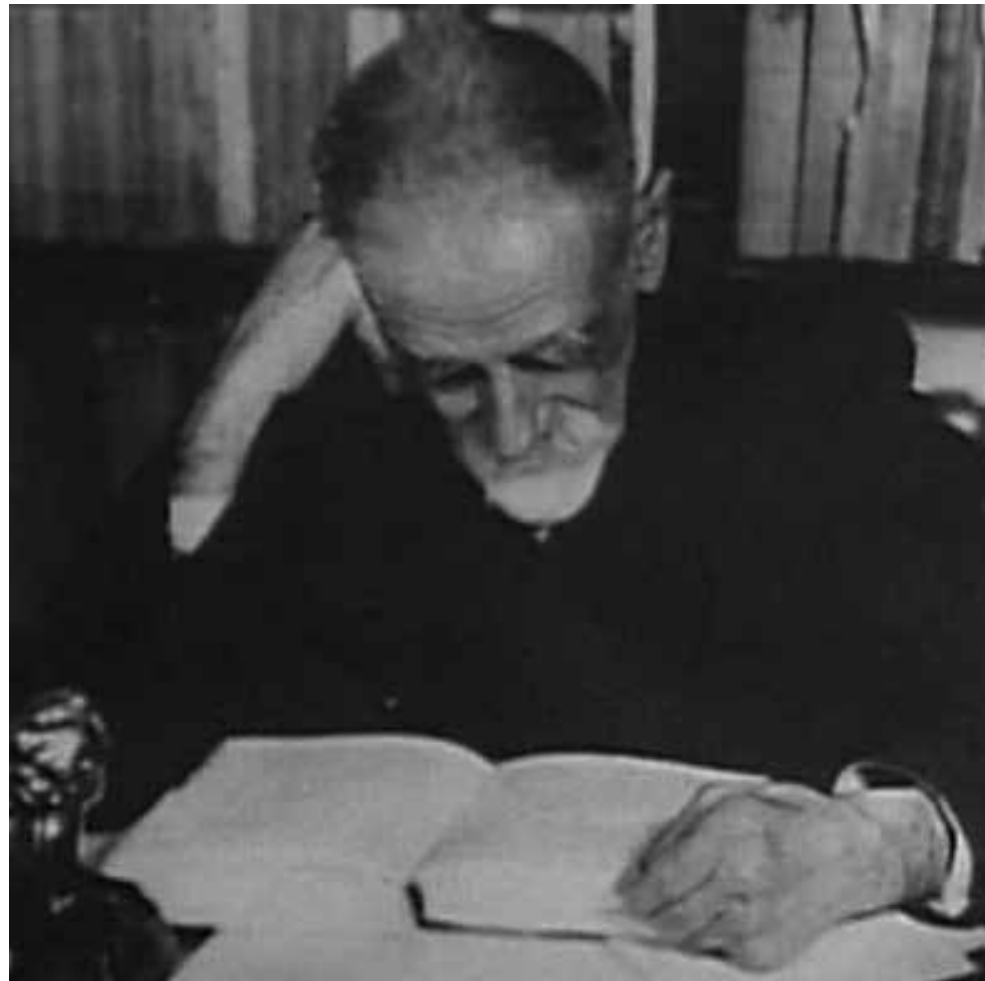
Να παραμερίσουμε για να περάσης.

Πολύ αργότερα, ο Γιάννης Ρίτσος στο αυτοβιογραφικό του έργο «Το τερατώδες αριστούργημα», 1977, γράφει για τον Παλαμά: «Και τα φρύδια του Παλαμά πύκνωσαν τις σημαίες

και τα τσιτάτα του Μάρξ καλά αποστηθισμένα γίνονταν

κιάλας πράξη και τρακτέρ και πεντάχρονα πλάνα».

Όσον αφορά τη σχέση του Παλαμά με τον Σεφέρη, στο βιβλίο της Β. Αποστολίδου διαβάζουμε ότι το 1929 ο Γιώργος Θεοτοκάς εκδίδει το βιβλίο «Ελεύθερο Πνεύμα» για το οποίο ο Παλαμάς μιλά δύο χρόνια μετά. Διαισθάνθηκε τα σημάδια των νέων καιρών. Την εποχή εκείνη διάβασε τη συλλογή «Στροφή» του Σεφέρη και αναγνωρίζει την αλλαγή / στροφή της ποίησής μας. Παρατηρεί, όμως, ότι τα ποιήματα είναι «κρυπτογραφικά. Χρειάζονται και κάποιο κλειδί». Την ποίηση του Σεφέρη την εντάσσει στην παράδοση.

Ο Κωστής Παλαμάς για τη Γενιά Του Τριάντα

■ ΤΟΥ ΘΑΝΑΣΗ ΜΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ*

Οι απόψεις αυτές του Παλαμά διατυπώνονται σε επιστολή του 1931. Η Β. Αποστολίδου σημειώνει: «Η επιστολή αυτή του Παλαμά προς τον Σεφέρη αποκαλύπτει για μια ακόμη φορά την κριτική οξύνοια αλλά και τη γενναιότητα του γηραιού ποιητή [...]. Τόσο ο Σεφέρης όσο και οι κριτικοί της γενιάς του 1930, τίμησαν τον Παλαμά ως μεγάλο ποιητή».

Ο Σεφέρης, εξάλλου, στον περίφημο «Διάλογο πάνω στην ποίηση, απαντώντας στον Κ. Τσάτσο, και θέλοντας να αποδείξει το αβάσιμο και την ασάφεια της έννοιας «ελληνικότητα», επικαλείται γνώμες του Παλαμά και προπαντός το ότι έμεινε ο ποιητής «διάπλατα ανοιχτός στις ξένες πνευματικές εξελίξεις».

Είναι πολύ χαρακτηριστικό ότι, το 1944 ένα χρόνο μετά τη φυγή του ποιητή, ο Γιώργος Σεφέρης στην «Ομιλία για το θάνατο του Παλαμά» λέγει:

«Συλλογίζομαι τον νεκρό του μικρόσωμου αυτού ανθρώπου, με τα τόσο βαθιά μάτια, που δυσκολευότανε κανείς να διακρίνει κάτω από τα πυκνά του φρύδια. Δε θα πρέπει να είναι μεγαλύτερος από ένα παιδάκι [...] Πόσο μεγάλος είναι τώρα που απλώθηκε το πραγματικό του ανάστημα ανάμεσα στο λαό του!».

Το 1947 διαβάζουμε ένα κείμενο του Νίκου Γκάτσου για το «Επαθλο Παλαμά» που τότε επιδόθηκε στον Γιώργο Σεφέρη:

«Το “Επαθλο Παλαμά” είναι η πρώτη φιλική χειρονομία του επίσημου Κράτους προς τη νεώτερη Ελληνική λογοτεχνία, μια χειρονομία που θα ‘πρεπε να είχε γίνει εδώ και πάρα πολλά χρόνια. Το Υπουργείο Παιδείας, θέλοντας με το “Επαθλο Παλαμά” να τιμήσει την μνήμη ενός μεγάλου ποιητή που η επιβλητική του φυσιογνωμία κυριάρχησε για πενήντα ολόκληρα χρόνια στον πνευματικό ορίζοντα του Έθνους, κάνει ένα σημαντικό βήμα προς τα εμπρός. Το “Επαθλο Παλαμά” δόθηκε φέτος στο Γιώργο Σεφέρη, έναν ποιητή που με την αναμφισβήτητη αξία του έργου του έχει οριστικά επιβληθεί στη συνείδηση της νεώτερης λογοτεχνικής γενιάς».

★★★

Πολλοί νεότεροι μελετητές της λογοτεχνίας αναφέρονται στη σχέση του Παλαμά με τη γενιά του '30.

Ο Mario Vitti στο περίφημο «Η γενιά του τριάντα – Ιδεολογία και μορφή», 1979, αναφέρεται στη σχέση του Παλαμά με Ρίτσο και Σεφέρη. Ο Θ. Ξύδης (στο βιβλίο του «Παλαμάς», 1983) σημειώνει πως «Είναι πολύ αξιοσημείωτη η συμπάθεια με την οποία πρόσεξε ο Παλαμάς την ποίηση του Σεφέρη», ενώ γίνεται αναφορά στο

γράμμα του Κ. Παλαμά για τη «Στροφή» του Σεφέρη.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια επανεκκίνηση στη μελέτη και αξιολόγηση του παλαμικού έργου. Στην «Εισαγωγή στην ποίηση του Παλαμά», 2016, ο επιμελητής Ευριπίδης Γαραντούδης στην Εισαγωγή: «Ο Παλαμάς και η κριτική της ποίησής του» σημειώνει: «Η φιλολογική κριτική έχει τονίσει ότι ο Σεφέρης λειτούργησε ως συνεχιστής μιας κεντρικής λογοτεχνικής και συνάμα εθνικής παράδοσης στην οποία ο Παλαμάς ήταν βασικός εξελικτικός κρίκος». Στον τόμο αυτό έχουμε τη δυνατότητα να παρακολουθήσουμε πλήθος κριτικών μελετών για το έργο του Παλαμά. Δείγματα: Ο Κ. Δεσποτόπουλος το 1993 σημειώνει: «Είναι μέγα το κατόρθωμά του, να εκχερσώσει ή να επανοργώσει το ποιητικό έδαφος της χώρας του και να διαπλάσει τον δικό του ποιητικό λόγο, πρωτοποριακό, εγερτικό, προδρομικό για όσους αναδείχτηκαν ως ποιητές ύστερ' απ' αυτόν, έως τον Σικελιανό και τον Σεφέρη και τον Ρίτσο ή και τον Ελύτη».

Ο νεοελληνιστής Π. Δ. Μαστροδημήτρης το 1984 αναφέρεται στα παλαμικά ίχνη στη γενιά του 1930: «Θα ήταν ίσως κοινός τόπος αν υπενθυμίζαμε ότι ποιητές όπως ο Γιώργος Σεφέρης, ο Οδυσσεύς Ελύτης και ο Ανδρέας Εμπειρικός βρήκαν την προσωπική φωνή τους αφού προηγουμένως σπούδασαν τον κόσμο και την φωνή του Παλαμά [...] Διακρίνουμε πράγματι ξεκάθαρα ένα παλαμικό βηματισμό στην ποιητική γλώσσα του Σεφέρη, του Ελύτη και του πρώτου Ρίτσου».

Στον εισαγωγικό αυτό τόμο διαβάσαμε την εργασία του D. Ricks που μιλώντας για τον Παλαμά και την «Ασάλευτη ζωή» βρίσκει σημεία που μας οδηγούν στον Σικελιανό και στον Σεφέρη. Επίσης ο Ν. Βαγενάς αναφερόμενος στη «Φοινικιά» του Κ. Παλαμά σημειώνει την επίδραση στη «Στέρνα» του Γ. Σεφέρη, που την θεωρεί κατώτερη από το ποίημα του Παλαμά.

★★★

Ο Κωστής Παλαμάς το 1900 έγραψε ένα ποίημα που στις μέρες μας θεωρείται αριστούργημα, Η Φοινικιά, που αρχίζει: *Μέσα σ' ένα περιβόλι, γύρω στόν 'ίσκιο μιᾶς φοινικιάς,*

κάποια γαλανὰ λουλουδάκια, ἐδῶ κατὰβαθα,

καὶ κεῖ πιδ ἄνοιχτά, μιλούσανε. Πέρασ' ἕνας ποιητής, (πού πέθανε τώρα),

καὶ ρύθμισε τὸ μίλημά τους ἔτσι.

Ο Κωστής Παλαμάς, λίπασμα και τροφή για τη νεότερη ποίησή μας! Στο επόμενο κείμενό μας θα προσεγγίζουμε τον Γιάννη Ρίτσο και το έργο του.

* Ο Θανάσης Μουσόπουλος είναι φιλόλογος, συγγραφέας, ποιητής